

ADORJÁNI ZSOLT

PLATO PINDARICUS PINDAROSI ALLÚZIÓ PLATÓN *PHAIDROS*ÁBAN?*

Az alábbi tanulmányban mellett érvelek, hogy Platón *Phaidros*ának egyik passzusában tudatos és jól megszerkesztett allúzió olvasható Pindaros első pythói ódájára és az abban kulcsszerepet játszó Typhón mitikus alakjára. A nyelvi és gondolati párhuzamok elemzésével feltárulnak a platóni szövegrész eddig rejtett jelentésrétegei, többek között a Pindaroson túlmutató zenei metaforák. Ezzel együtt felszínre kerülnek olyan témák, mint egység és sokaság, zenei éthos és kritika, melyek Platón gondolatrendszerében központi jelentőségűek, és az elemzett passzus kifejezőmódját meghatározzák.

Kulcsszavak: Typhón, Apollón, etimológia, egyszerű, sokféle, zenei metaforák, dithyrambos, Új Zene

Platón írásából nem hiányoznak a költői művekből származó idézetek, melyek között Pindaros néhány híres töredéke is megtalálható.¹ Minthogy a filozófus nemcsak szálóigévé vált passzusokat idéz, hanem kevésbé ismerteket is, melyek nem a pindarosi életmű *τηλαυγὲς πρόσωπον*-jából, a győzelmi ódákból származnak,² tájékozottságához a költői életmű egészében nem férhet kétség. A *Phaidros* dialógusban is előfordul Pindaros-idézet (*I* 1. 2: καὶ ἀσχολίας ὑπέρτερον = *Phdr.* 227B), egy másik helyen kapcsolatban pedig vannak mellett szóló érvek, hogy ez is pindarosi allúzióra épül (*fr.* 52h [*Pai.* 7b] 18–20 = *Phdr.* 245A).³ E tényállás kedvező feltételt teremt egy további pindarosi allúzió felismeréséhez az idézet közelében:

οὐ δύναμαί πω κατὰ τὸ Δελφικὸν γράμμα γνῶναι ἑμαυτὸν· γελοῖον δὴ μοι φαίνεται τοῦτο εἶτι ἀγνοοῦντα τὰ ἀλλότρια σκοπεῖν. ὅθεν δὴ χαίρειν ἑάσας ταῦτα, πειθόμενος δὲ τῷ νομιζομένῳ περὶ αὐτῶν, ὃ νυνδὴ ἔλεγον, σκοπῶ οὐ ταῦτα ἀλλ’ ἑμαυτὸν, εἴτε τι θηρίον ὃν τυγχάνω Τυφῶνος πολυπλοκώτερον καὶ μᾶλλον ἐπιτεθυμμένον, εἴτε ἡμερώτερόν τε καὶ ἀπλούστερον ζῶον, θείας τινὸς καὶ ἀτύφου μοίρας φύσει μετέχον. (Plat. *Phdr.* 230A)

* A tanulmányon való munka során a bonni Alexander-von-Humboldt-Stiftung ösztöndíjasa voltam Göttingenben, továbbá az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja és az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-18-4-PPKE-73 számú Új Nemzeti Kiválóság Programja támogatását is élvezhettem. Köszönöm vendéglátómnak a göttingeni Georg-August-Egyetemen, Heinz-Günther Nesselrath professzornak értékes megjegyzéseit a kéziratral kapcsolatban.

¹ Teljes körű áttekintés helyett elegendő, ha csak az egyik leghíresebb, Platón által felhasznált Pindaros-idézetre utalok (*Pind. fr.* 169a [az ún. νόμος-töredék] 1 sk. = *Gorg.* 484B). Az irodalmi idézetek jelentőségéhez és mélységéhez Platónnál általában vö. *S. Halliwell*: The Subjection of Muthos to Logos, Plato’s Citation of the Poets. *CQ* 50 (2004) 94–97.

² Így pl. *Pind. fr.* 213 (= *rep.* 365B) és *fr.* 214 (= *rep.* 331A).

³ Vö. *Adorjáni Zs.*: Eine neue Konjektur zu *Pind. fr.* 52h (= *Pae.* 7b) 20. *ZPE* 179 (2011) 48–50 (48 sk., 7. jegyz. részletes doxográfiával).

A platóni ábrázolás Sókratése a maga megszokott módján buzdít a külső-jelentéktelen dolgok (τὰ ἀλλότρια) elhagyására (χαίρειν ἑάσαις) és önmegismerésre (σκοπῶ ... ἑμαυτὸν). Ebben a gondolatmenetben a Τυφῶνος ... ἐπιτεθυμμένον ... ἄτυφου μοίρας elemekből álló mitológiai paradigma fontos képi és eszmei asszociációkat hordoz. A középpontban Typhón mitológiai szörnyalakja áll. Ennek nevét Platón etimologikusan értelmezi, amikor a szót az ἐπιτεθυμμένον és az ἄτυφου köznevek segítségével a τυφ- töre vezeti vissza. Ha a levezetés helyes, *figura etymologica*val van dolgunk, ha nem, akkor *paronomasiá*val, ám mindkét esetben Platón tudatos szójátékával. Vagyis a szövegrészlet tartalmának elemzésénél nem számít, hogy a tőazonosítás Τυφῶν valódi vagy csak képzelt etimológiáját adja, mert így is, úgy is Platón célzatairól vall. Ami a szójáték szerepét illeti, mindenekelőtt azt állapíthatjuk meg, hogy a hangsúly a konkrét jelentéstartomány felől (Typhón) az elvont irányába tolódik el, mivel az ἐπιτεθυμμένον és ἄτυφου szavak Typhónnal kapcsolatos tulajdonságokat fejeznek ki: az ἐπιτεθυμμένον *positive* a szörny állati lényét érzékelteti, mint amit vad πάθος-ok (nem utolsósorban tüzes harag) uralnak, míg az ἄτυφος *negative* a typhóni jellemvonások hiányát (ἄ-Τυφος)⁴ emeli ki, mint ami a tisztább emberi jelleg feltétele. Végső soron tehát azt állapíthatjuk meg, hogy Platón mindhárom fogalmat a 'tűz', 'lángolás' jelentésű τυφ- tő alapján értelmezi, és ezt leginkább a 'tüzes' jelentésű ἐπιτεθυμμένον participium segítségével teszi világossá.⁵

Typhón alakja tehát, mint az etimológiai játék kiindulópontja, a szövegrész központi jelentőségű metaforájának bizonyul. Ezért szükséges, hogy irodalmi előképeit megkeressük, melyek ábrázolását és szimbolikáját befolyásolhatták. Annál is inkább, mivel a mitikus alak egyedüli előfordulása Platón fennmaradt életművében éppen a *Phaidros*-beli, és a két szóban forgó szóalak is csak itt bukkan fel, ami arra utalhat, hogy Platón különleges szerepet szán nekik, és olvasói figyelmét rájuk igyekszik irányítani. Három irodalmi előzményt kell fontolóra vennünk: Hésiodos ekphrasisát Typhóeusról és Zeusszal folytatott harcának leírását (*theog.* 821–868), Pindaros első pythói ódáját

⁴ A *LSJ* nagyszótárban a szónak tulajdonított jelentés („not puffed up”: 'nem felfuvalkodott', 'nem elbizakodott') túl szűknek bizonyul, mi több az ἐπιτεθυμμένον – ἄτυφου etimológiai párhuzama ellen dolgozik. Amennyiben az ἐπιτεθυμμένον, ahogy az valószínű, a jellem tüzeességét fejezi ki, nem volna szerencsés, ha az ἄτυφος újabb (és szűkebb) szemantikai elemet vezetne be.

⁵ Ez meglátásom szerint modern nyelvészeti nézetként is helytálló magyarázat Typhón nevének eredetére (vö. *R. Lane Fox: Travelling Heroes. Greeks and Their Myths in the Epic Age of Homer.* London 2008. 314; óvatosabban *D. Ogden: Drakön. Dragon Myth and Serpent Cult in the Greek and Roman Worlds.* Oxford 2013. 152 sk.). A görögben a τυφω 'égni', θυω 'égő áldozatot bemutatni', θειον 'kén' (vö. lat. *suffire*), θυμός 'meleg lélek' mellett még a τυφος 'láz', 'megtévesztés', 'ostobaság', ahonnan τυφώω 'megtéveszteni', 'örülnék lenni', sőt talán a τυφλός 'vak', 'elvakult' is ugyanahhoz a tőhöz tartoznak, mely utóbbiak a fekete füsttel senyvedő tűz metaforikus (megtévesztéssel kapcsolatos) jelentéstartományát aknázzák ki. A többől képzett szócsalád, különösen a germán nyelvekben, népes és érdekes módon hasonló megoszlást mutat a konkrét és metaforikus között, miközben a képletes jelentéssoldal (ködös-elborult lelkiállapot) itt talán még hangsúlyosabb. Vö. úfn. 'Dunst', 'Duft' (vö. a szemantikai váltást a 'riechen' – 'rauchen' között a francia 'parfume' és a görög θυμον 'kakukkfű, valójában 'jó illatú'), 'toben', 'taub', 'doof', 'dumm', 'toll', 'Tor', 'Dusel', 'duss(e)lig', 'dösig'. Vö. *H. Frisk: Griechisches Etymologisches Wörterbuch II.* Heidelberg 1970, 950 sk. s. v. τυφομαι (ámbátor Typhónt helytelenül, mivel szemantikai beszűkítés árán mint 'tornádó'-t [vö. ang. 'typhoon'] határozza meg).

különös tekintettel Typhós ábrázolására (15–28), végül Aischylos Prométheus-tragédiáját, amelyben hosszabb rész szól Typhón büntetéséről (PV 351–372).⁶ Elméletileg azt a lehetőséget sem zárhatjuk ki, hogy Platón nem irodalmi előképekből ihletődik, hanem egyszerűen a Typhón-alak általános jelentéspotenciálját hasznosítja, mint az elbizakodottság és felfuvalkodottság jelképét.⁷ Minthogy azonban szoros tartalmi és kifejezésbeli hasonlóságok mutatkoznak a fentebb említett előképek némelyikével, főként Pindarossal, azt kell feltételeznünk, hogy Platónra mindenképpen valamilyen irodalmi előkép hatott.

Viszont el kell vetnünk Aischylos drámájának befolyását, mivel itt Typhón a Zeus elleni lázadás szimbólumaként egy másik Zeus-ellenség, Prométheus perspektívájából jelenik meg.⁸ Minthogy Platón a Typhón-alakot negatív paradigmaként alkalmazza, nem valószínű, hogy Aischylos ambivalens, de semmiképpen sem egyértelműen negatív ábrázolása lebegett volna szeme előtt. Hésiodos kétségtelenül fontos előkép lehetett, ami a szörny százfejűségét és sokhangúságát illeti (824–835), ám ezen felül nem fedezhető fel semmilyen verbális kapcsolat Platón szóhasználatával. Pindaros Typhós-ekphrasisa viszont több tekintetben hasonlóságot mutat a *Phaidros*-hellyel. A következőkben ezeket az áthallásokat veszem szemügyre azzal a céllal, hogy bizonyítsam, Pindaros szövege volt Platón ihlető forrása.

Typhón kapcsolata a tűzzel Zeus büntetését követően közös vonás mindhárom irodalmi adaptációban (Hes. *theog.* 844–868, Pind. *P.* 1. 21–28, Aischyl. PV 358–372). Ezen túl Pindarosnál és Aischylosnál bukkan fel az a mítoszvariáns, amely szerint a legyőzött szörnyeteg az Etna vulkán alatt veretik béklyóba, ahol időről időre megrázkódik (aitiológiai lezárás). Ez igen népszerű történetelem lehetett, mely függetlenül a költői feldolgozásoktól széleskörű elterjedtségnek örvendett. Hogy Platón Typhón tüzes természetét illetően mégis inkább Pindarosból merített, abból látható, hogy a tűz köré mindketten etimológiai utalást telepítenek. A kardalszerzőnél ez az *Αἴτρυα* (20) ~ *πόον* ... / *αἴθρων* (22 sk.) kapcsolatot jelenti. Platón ezzel szemben – valószínűleg tudatos vetélkedésből a nagy előddel – a tűz motívumát a mitikus szereplő nevére vetíti rá, és belső hatóerővé teszi: immár nem Zeus tűzéről van szó mint a hybris megbosszulásának eszközéről (s ezzel együtt az óriás börtönének külső ismertetőjegyről), hanem Typhón lényének lényegi tulajdonságáról, a hybris benne dúló végzetes tűzéről (*ἐπιτεθυμμένον*).

További közös vonás mindkét szövegben Typhón funkciója mint negatív paradigma. Ez azt jelenti, hogy Typhón mindkét esetben negatív erőként áll szemben egy másik, pozitív értékkel felruházott entitással, és ez a viszony másik síkon példaértékű-analóg

⁶ A darab szerzőségének kérdése esetünkben nem játszik szerepet. Maradok ezért Aischylosnál, már csak azért is, mert Platón ezen a néven ismerhette a *Prométheus*-drámát.

⁷ Ehhez az idézettípushoz más példával vö. Halliwell: i. m. (1. jegyz.) 97.

⁸ Mindazonáltal Typhón Prométheusszal szemben „ügy nélküli lázadónak” („the rebel... without a cause”) tűnik, akinek el kell buknia, mert durva erőszakot alkalmaz. Vö. D. J. Conacher: *Aeschylus' Prometheus Bound. A Literary Commentary*. Toronto 1980. 45.

esetként megismétlődik. Platónnál a szörnyeteg jelzői a πολυπλοκ(ώτερ)ον ('sokféle')⁹ és ἐπιτεθυμμένον ('tüzes') kifejezések, melyek szemben állnak (chiasztikus elrendezésben) a ἡμερ(ώτερ)ον ('szelíd') és ἀπλού(στερ)ον ('egyszerű') tulajdonságokkal. Ez a kontraszt ugyanakkor az etikai-metafizikai síkon is értelmezhető, amennyiben a „typhónság” mint az állati én szenvedélyektől vezérelt létformája ellentétet képez a tiszta emberiességgel. Pindaros első pythói ódájában Typhón mindenekelőtt mint Zeus és Apollón ősellensége jelenik meg, vagyis mint bármi igaz és jó ellenlábasa, ám a győzelmet nem képes magához ragadni, és elbukik a Zeusszal szembeni harcban (13–16). Hasonló módon egy másik síkon Hierón, a költemény címzettje áll küzdelemben a megsemmisítő erőket jelképező főníciaiakkal és etruszkokkal, akiket szintén hybrisük miatt sújt a végzet (72: ναυσίστονον ὕβριν). Ugyanakkor nem szabad elfelejtkeznünk a különbségekről sem, melyek a két ábrázolást elválasztják egymástól: Pindaros Typhónt narratív elemeket tartalmazó leírás középpontjába helyezi mint mitológiai szereplőt, míg Platón eleve szimbólumként kezeli és alakját elvont tulajdonságokra bontja. Ennek eredménye, hogy Pindaros mítoszt és történelmet állít paradigmatis viszonyba, ezzel szemben Platón mítoszt és filozófiai-etikai fogalmakat hoz kapcsolatba.

Ezen felül a πολυπλοκ(ώτερ)ον és ἡμερ(ώτερ)ον kifejezések konkrét párhuzamra lelnek Pindaros költeményében:

ὄσσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεὺς, ἀτύζονται βοῶν
Πιερίδων αἶοντα, γὰρ τε καὶ πόν-
τον κατ' ἀμαιμάκετον,
ὅς τ' ἐν αἰνῇ Ταρτάρῳ κεῖται, θεῶν πολέμιος,
Τυφῶς ἐκατοντακάρανος· τὸν ποτε
Κιλίκιον θρέψεν πολυώνυμον ἄντρον· (Pind. P. 1. 13–17)

A százfejlőség Hésiodos óta (*theog.* 824 sk.) kanonikus vonása Typhónnak.¹⁰ A pindarosi helyhez szóló scholionok (ad 31a [Drachmann II 12]) megjegyzik, hogy a ἐκατοντα- mint számnévi elem οὐκ ἀριθμητικῶς, ἀλλ' ἀντὶ τοῦ πολυκέφαλος értendő, s ezt Platón sem gondolhatta másként, amikor Typhón jellemzésére a πολυπλοκ(ώτερ)ον kifejezést választotta. Mindeközben Pindaros verséből a szomszédos πολυώνυμον (a szörnyeteg barlangjának jelzője) is befolyásolhatta. Ugyanakkor a πλοκ- alapszó révén Platón elhatárolódik a száz-/sokfejlőség koncepciójától, és a kifejezésnek elvont jelleget kölcsönöz

⁹ Az alapfok Typhónnak dukál, míg a középfokú alakok (lásd még μάλλον ἐπιτεθυμμένον ... ἡμερώτερον ... ἀπλούστερον) az emberi jelleg és a typhóni karakter ellentétének viszonyításából erednek.

¹⁰ Vö. Ogden: i. m. (5. jegyz.) 71. Pindarosnál további alakvariánsok: P. 8. 16: ἐκατόγκρανος, O. 4. 7: ἐκατογκεφάλια. Aischylos a ἐκατογκάρανος formát használja (PV 353), ami Blomfield biztos *emendatiója* a metrikailag képtelen ἐκατοντακάρανος / ἐκατοντακάρινος kézirati variánsok helyett. Az alapszó dór -κάραν- jellege mint *lectio difficilior* eredeti lehet a -κάριον-ra történő ión-attikai trivializációval szemben. A ἐκατον(τα) κάραν- Pindarosnál és Aischylosnál megőrzött nyelvjárási jellege pindarosi érzetet kelt és tudatos *hommage* is lehet a nagy előd híres Typhón-ábrázolása előtt. Másként P. Groeneboom: Aeschylus' Prometheus met Inleiding, critische Noten en Commentaar. Amsterdam 1966. 160 ad loc.

(Typhón 'bonyolultsága'). A πολυπλοκ- használatának további következményeire hamarosan még visszatérünk.

Ami a ἡμερώ(τερο)v karaktert illeti, ez Platónnál megszokott jelzője az emberi lényeknek, jellegzetesen éppen az állati vadsággal szembeállítva.¹¹ A fenti Pindaros-allúziók alapján azonban ez a kifejezés is összefüggésbe hozható a pindarosi ἡμερον ... κατ' οἶκον megfogalmazással, mely annak ellenére, hogy az ellenség képével kapcsolódik össze, arra hívja fel a figyelmet, hogy mi a helyes magatartás („maradjanak csendben otthon”):

σύν τοι τίν κεν ἀγητῆρ ἀνὴρ,
 υἱῷ τ' ἐπιτελλόμενος, δᾶμον γεραί-
 ρων τράποι σύμφωνον ἐς ἡσυχίαν.
 λίσσομαι νεῦσον, Κρονίων, ἡμερον
 ὄφρα κατ' οἶκον ὁ Φοῖνιξ ὁ Τυρσα-
 νῶν τ' ἀλαλατὸς ἔχη, ναυ-
 σίστονον ὕβριν ἰδὼν τὰν πρὸ Κύμας,
 οἷα Συρακοσίων ἀρχῷ δαμασθέντες πάθον,
 ὠκυπόρων ἀπὸ ναῶν ὃ σφιν ἐν πόν-
 τῳ βάλεθ' ἀλικίαν,
 'Ελλάδ' ἐξέλκων βαρείας δουλίας. (Pind. P. 1. 69–75)

Ezen passzus közvetlen közelében hangzik el az óhaj, hogy Hierón Zeus közreműködésével vezethesse népét σύμφωνον ἐς ἡσυχίαν. Ez a politikai tartalmú 'harmonikus béke'¹² tökéletes párja a 'lelki nyugalom', 'kiegyensúlyozottság', 'szelídség' etikai háttérű fogalmának.

Most meg kell próbálnunk a Platón-szöveget másik síkon is értelmezni, amiben ismét a Pindaros-allúzió lesz segítségünkre. A ἡσυχίαν melletti σύμφωνον jelző Pindarosnál (P. 1. 70) arra a lehetőségre figyelmeztet, hogy a pozitív konnotációjú szavakat zenei metaforaként is fel lehet fogni. Ez a zenei aspektus a pythói óda egészében központi szerepet játszik, miután maga a prológus is a múzsák és Apollón táncát jeleníti meg, dicsőíti az isteni eredetű zene lelki nyugalmat teremtő hatását (villám, sas és Arés), majd azokhoz a negatív létezőkhöz fordul, amelyekre a zene ellentétes, vad félelmet kiváltó hatást gyakorol (13: ἀτύζονται), és melyek között Typhón mint negatív paradigma kiemelt helyet foglal el. Hierón uralma, mely a földön (Syrakusaiban) σύμφωνον ... ἡσυχίαν eredményez, miközben a hangos (ναυσίστονον) ellenségbe belefojtja a szót

¹¹ Vö. például Plat. *Thet.* 222B, *polit.* 264A, 309E, *rep.* 410E, 442A, 589D.

¹² Vö. Pind. *fr. hyporch.* 109. 2.

(ἤμερον ... κατ' οἶκον), az olymposi zene földi transzpozíciójaként hat.¹³ Megfontolandó tehát, hogy Platón szövegének Typhónját a pindarosi óda alapján negatív, az emberi léte pozitív zenei motívumokkal kapcsoljuk össze. De lássuk a tényeket!

Ebben az összefüggésben érdemes visszatérnünk a πολυπλοκ(ώτερ)ον kifejezéshez. Azáltal, hogy Platón olyan fogalmat használ, mely nem konkrétan a szörny küllemére (sokfejűségére) utal, hanem félelmetes „komplexitását” hangsúlyozza, ahhoz a hagyományhoz kapcsolódik, mely Typhónnak számos hangot tulajdonít (ez fiziológiailag végső soron mégiscsak a fejek számára vezethető vissza).¹⁴ A sokhangúság („polyphonia”) és az így keletkező hangzavar („kakophonia”) motívumai eleve a zenei metaforikát erősítik, amely mögött általános poétikai elvként a μίμησις áll: Typhón sokhangúsága rendkívüli mimetikus képességként is felfogható. Az ilyen kivételes adottság ábrázolása állhat a feltétlen csodálat jegyében (így például a délosi lányok utánzó képessége [Hom. *h. Ap.* 162–164]),¹⁵ ám ölthet hátborzongató formát is, mint Helené esetében, aki a trójai ló gyomrában meghúzódó hadvezéreket feleségük hangján igyekszik előcsalogatni [Hom. *δ* 277–279]. További híres példa a μίμησις-ben rejlő szélsőséges művészeti lehetőségekre argosi Sakadas νόμος Πύθιος-a, amely egy másik mitikus szörnyeteg, Pythón haláltusáját ábrázolta a legkülönfélébb hangutánzó elemekkel.¹⁶

¹³ Az 'égi–földi' analógia klasszikus elemzését adja *F. Klingner*: Das erste pythische Gedicht Pindars. Die Antike 11 (1935) 56–64. A legújabb tanulmány zene és politika, mítosz és történelem, prológos és a címzett *elogiuma* kapcsolatáról *K. A. Morgan*: Pindar and the Construction of Syracusan Monarchy in the Fifth Century B.C. Oxford 2015. 310 sk. és 316–318. A 'negatív zeneiség' megjelenési formáihoz (főnciaiak és etruszkok kiáltása [72], valamint Perilaos ércbikájának bőgése [95 sk.]) vö. uő. 2015, 337 és 344 sk. *D. Fearn*: Pindar's Eyes. Visual and Material Culture in Epinician Poetry. Oxford 2017. 168–228 szintén vizsgálja a mitikus és történelmi idő egybejátszását az Etna-ekphrasis kapcsán, melyben nézete szerint valóság és fikció keverednek. A leírás hangutánzó elemeit a hésiodosi százfejű és sokhangú Typhón (lásd 14. jegyz.) mimetikus leképezéseként magyarázza (200–202).

¹⁴ Hes. *theog.* 829–835. Vö. Nonn. 1. 156–162.

¹⁵ Vö. *B. Graziosi – J. Haubold*: Greek Lyric and Early Greek Literary History. In: The Cambridge Companion to Greek Lyric. Ed. *F. Budelmann*. Cambridge 2009. 95–113 (mint a görög irodalomtörténet lírai fordulatának szimbolikus mozzanata).

¹⁶ Strab. 9. 3. 10, 421 sk. C (a πρώτος εὐρητής Sakadas nélkül), Poll. 4. 78 sk., 84, Paus. 2. 22. 8, Σ ad Pind. Pyth. hypothes. a (Drachmann II 2. 8–16) (Apollón ἁγών-ja különböző metrikai karakterekkel). Vö. *Th. Schreiber*: Apollon Pythoktonos. Ein Beitrag zur griechischen Religions- und Kunstgeschichte. Leipzig 1879. 18–32, legkivált 31 sk.; *J. Fontenrose*: Python. A Study of Delphic Myth and Its Origins. Berkeley – Los Angeles – London 1959. 457 sk.; *M. L. West*: Ancient Greek Music. Oxford 1992. 212–214 és *Ogden*: i. m. (5. jegyz.) 179 sk. (νόμος Πύθιος mint a pythói játékok zenei fénypontja). Pythón és Typhón nevének rokonságához (*metathesis*) vö. *J. Fontenrose*: Python. A Study of Delphic Myth and Its Origins. Berkeley – Los Angeles – London 1959. 77–93, amit *Ogden* (i. m. [5. jegyz.] 151) fenntartásokkal kezel. Az Új Zene (lásd alant) későbbi mimetikus túlkapásaihoz vö. *E. Csapo*: The Politics of the New Music. In: Music and the Muses: The Culture of Mousike in the Classical Athenian City. Eds. *P. Murray – P. Wilson*. Oxford 2004. 213–216.

Hasonló természetű lehetett Olympos νόμος πολυκέφαλος-a.¹⁷ Ezzel ismét visszatértünk egyfelől a πολυκέφαλος Typhónhoz, másfelől Pindaroshoz, aki 12. pythói ódájában a νόμος πολυκέφαλος keletkezéstörténetét beszéli el (20–23), melyet Pallas Athéné talált ki a haldokló Medúza panaszát utánozva (21: μιμήσαι¹⁸). Ez az óda is Platón fejében járhatott a πολυπλοκ(ώτερ)ον kapcsán, mivel a Gorgó-panasz zenei metamorfózisát κεφαλῶν πολλῶν νόμον-ná (23) a διαπλέκειν (8: διαπλέξαις¹⁹ [sc. Athéné]) ige érzékelteni.¹⁹ A zenei forma összekapcsolása egy szörnnel, ebben az esetben Medúzával,²⁰ akárcsak a νόμος Πύθιος ok-okozati kapcsolata Pythónnal távolról sem véletlenszerű. Mindkét esetben a szörnyeteg jellegzetességéből (sziszegő Pythón-sárkány és kígyóhajú Medúza) származik a zene karaktere, ami a lény utánzásából jön létre.²¹ Ugyanakkor nem kizárható, hogy eredetileg nem program-, hanem abszolút zenéről lehetett szó, melynek bonyolultsága csak utólag a befogadás²² vagy az aitiologikus magyarázat síkján fonódott össze konkrét mitológiai témákkal. Ez a νόμος πολυκέφαλος kapcsán nagyon valószínű, mivel sehol sem áll, hogy a zenei kifejezési forma a gorgóharcot ábrázolná, a νόμος Πύθιος vonatkozásában pedig legalábbis elképzelhető. Ez mit sem változtat a zene és a szörny aitiológiai kapcsolatán, hiszen csupán az ok-okozati viszony státuszát befolyásolja (eleve meglévő mint primér μίμησις vagy később megalkotott mint szekundér). Platón szemszögéből viszont az aitiológia más hangsúlyokkal jelentkezik: immár nem a műalkotás az, amely a szörny utánzásából ered, hanem a műalkotás maga változik át szörnyeteggé, vagyis a csavaros (πολυπλοκ-) melódia/agógika megtestesülésévé.

¹⁷ Vö. fr. 713(i) PMG (Pratinas nézete szerint a szerző 'ifjabb Olympos'; lásd még [Plut.] *de mus.* 7 [mor. 1133D]) (több aulos-művész ugyanazon a néven) és Σ ad P. 12. 39c (Drachmann II 268). Olymposnak tulajdonítanak még egy thrénost is líd modusban, amelynek témája Pythón legyőzése volt (Aristox. fr. 80 Wehrli / = [Plut.] *de mus.* 15 [mor. 1136C]).

¹⁸ Vö. még Σ ad P. 12. 15b, 39a (Drachmann II 265, 268), ahol a πολυκέφαλος jelzőt a Medúza hajában tekergőző kígyók fejének sokaságával magyarázzák, és a zenei formát κατὰ μίμησιν (15b) a kígyósziszegésre vezetik vissza.

¹⁹ Az ígéhez mint a szöttefeldolgozás képzetköréből származó, ősi-indoeurópai poétikai metaforához vö. R. Nünlist: *Poetologische Bildersprache in der frühgriechischen Dichtung*. Stuttgart – Leipzig 1998. 110–112. Jelentésmezejéhez és más, hasonló funkciójú ígékhez Pindarosnál vö. G. F. Held: *Weaving and Triumphal Shouting in Pindar, Pythian 12.6–12. CQ 48 (1998) 382–384*. A Pindaros-költemény összetett poétikájához, mely nem szokványos hatásoktól sem riad vissza, és ezáltal a kései V. század zenei irányzatainak, főként az aulos-művészetnek egyes vonásait megelőlegezi, vö. D. Steiner: *The Gorgon's Lament: Auletics, Poetics, and Choralty in Pindar's Pythian 12*. *AJPh* 134 (2013) 184–194. Ugyanakkor feltételezhetjük (Steiner i. m. 194 részben maga is tisztában van ezzel), hogy Platón a *nomos* eredetének szörnyű-felkavaró eredetét pusztán a költő által előadott történetnek tekintette, anélkül hogy az – így Steiner – a vers szubsztanciájában visszatükröződnék.

²⁰ Az eredeti sárkányszerű vonásokhoz Medúza alakjában és pusztulásában vö. *Ogden*: i. m. (5. jegyz.) 92–98.

²¹ Steiner: i. m. (19. jegyz.) 185 sk., valamint 198 sk. összekapcsolja a gorgói halálsikoly *mimésisét* Athéné/Olympos/(Pindaros) által (νόμος πολυκέφαλος) a haldokló Pythó imitációjával Apollón/Sakadas által (νόμος Πύθιος).

²² Ehhez a jelenséghez azok a Mozart- és Haydn-szimfóniák szolgáltatnak analógiát, amelyek program-adó elnevezésüket később kapták meg.

A zenei asszociációs lánc azonban további elemekkel bővíthető. Selinusi Teletés, a Kr. e. V. század végi dithyrambosköltő a *πλέκειν*-t más igekötővel használja egyik töredékében, melyben a már emlegetett Olympioszt hirdeti az ión stílusú dithyrambosköltészet előfutárának: ἡ Φρύγα καλλιπνώνων αὐλῶν ἱερῶν βασιλῆα, / Λυδὸν δὲ ἄρμοσε πρῶτος / Δωρίδος ἀντίπαλον Μούσας ἱνομοαῖολον ὀρφναι²³ / πνεύματος εὐπτερον αὔραν ἀμφιπλέκων καλάμοις (*fr.* 806 PMG = Athen. 14, 617B).²⁴ Ez a méltatás Platón polemikus állásfoglalásra készíthette, mivel az ión(-fríg-líd) karakterben a túlfinomodottság és elpuhultság, valamint az ún. Új Zene előfutárát látta.²⁵ Igen sokat elárul a πολυπλοκ-fogalom metaforikus hatóköréről, hogy a hajfűrtök jelölésére szolgáló πλοκ-²⁶ és a százfejú Typhón Aristophanésnél együtt szerepelnek a dithyrambikus stílus paródiajaként (*nub.* 336: πλοκάμους θ' ἑκατογκεφάλα Τυφῶ).²⁶ Mindent összevéve: Ha a πολυπλοκ(ώτερ)ον kifejezést zenei metaforaként értelmezzük a kontextustól kijelölt negatív felhangokkal,²⁷ úgy Typhón a filozófus által elutasított Új Zene ősképeinek bi-

²³ Ha elfogadjuk Wilamowitz αἰολομόρφοις konjektúráját (a καλάμοις jelzőjeként) Dobree νόμον javításának kiegészítéseként, úgy ebben is a (typhóni) sok- és változóalakúság jut kifejezésre. Vö. Steiner: i. m. (19. jegyz.) 190 sk., aki Marsyas, Olympos mesterét látja a címzettben mint a líd nomos felfedezőjét, valamint D. Steiner: Harmonic Divergence. Pindar's Fr. 140B and Early Fifth-Century Choral Polemics. JHS 136 (2016) 137 (Olympos mint a címzett) és 140.

²⁴ Vö. West: i. m. (16. jegyz.) 364, 33 jegyz. (Teletésről), 330 f. (Olymposról) és 181 sk. (a fríg, líd és ión modusról, valamint Teletés Olymposról alkotott értéktételetről). Steiner i. m. (23. jegyz.) 137 az ἀμφιπλέκων és Pind. P. 12. 8: διαπλέξαισ' kapcsolatára hívja fel a figyelmet.

²⁵ Az Új Zene rövid jellemzését lásd West: i. m. (16. jegyz.) 356–372. Költői, technikai és kultúrszociológiai aspektusaihoz vö. Csapo: i. m. (16. jegyz.) passim (Platón kritikájához mindenekelőtt 232). A filozófus nézeteihez ezzel kapcsolatban vö. elsősorban rep. 398E–399E (férfias-szilárd és nőies-erőtlen harmóniák; tiszteltetre méltó líra és hitvány fuvolaművészet). Olympost Platón Alkibiadés beszédében (*symp.* 215C) elismerő szavakkal illeti, ám itt kultikus énekeiről van szó, és ezen túl arról a Platón szemében ambivalens tehetségéről, hogy hallgatóságát képes κηλεῖν és κατέχειν (vö. Pind. P. 1. 12: κῆλα θέλγει ['igéző nyílak'] valamint 10: κατασχόμενος a zenéről pozitív értelemben). Olympos entuziaszmust kiváltó művészetéhez vö. Aristot. *pol.* 1340A 8–14.

²⁶ G. Guidorizzi – D. Del Corno: Aristofane: Le Nuvole. Milano 1996. 240 ad loc. helyesen jegyzi meg, hogy a képben a felhők a szél- és viharisten Typhón (vö. fentebb 5. jegyz.) hajkoronája (így akár Th. Kock: Ausgewählte Komödien des Aristophanes I: Die Wolken. Berlin 1876³. 94 ad loc. is). A mi szövegösszefüggésünkben azonban nem is annyira a monstrum külleme számít, hanem inkább metaforikus hatóereje, ami alkalmassá teszi a dithyrambos-stílus kifigurázására. Vajon a véletlen műve, hogy Timótheos Artemist dicsofító művében, melyet a vérbeli dithyrambosköltő, Kinésias tesz nevetség tárgyává, az első két szó elejének *akrostichon*szerű összeolvasása Typhón nevét adja ki (*fr.* 778b: Θυιάδα φοιβάδα μαινάδα λυσσάδα PMG)?

²⁷ A πολυ- előtaggal kezdődő zenei fogalmak (πολύχορδα, πολυαρμόνια) Platón szemében a sokaság képzete miatt eleve negatív asszociációkat keltenek, ami a fuvolaművészet kizárásához vezet az ideális államból. Az ellenpólus az egyszerű és kiegyensúlyozott ritmusok (*rep.* 399D–E). Az emberi hang zavaros összefonódásához állati (θηρ-) hangokkal vö. leg. 2. 669C–D (az összefonódás terminusa itt az ἐμπλέκειν). E szöveg-helyhez vö. még Steiner: i. m. (19. jegyz.) 193 sk.

zonyul, amely féktelen hatásadászatban, dithyrambosi változatosságban és mimetikus túlkapásokban tobzódik.²⁸

Ha azonban a πολυπλοκ(ώτερ)ον a számbeli sokaságon túl esztétikai értékeket is kifejez, akkor ellentétje is, a ἀπλο(ώτερο)ν, mely a platóni hierarchiában pusztán egyszerűsége miatt fölényben van a sokszorossal szemben,²⁹ hasonló metaforikus tartalmat fog hordozni. Talán minden túlzás nélkül kijelenthető, hogy a ἀπλοῦν elvont fogalma magát Apollónt és annak isteni lényegét fejezi ki, ilyenformán tehát a Platón-he-lyet ismét az első pythói ódával rokonítja, mivel ott Apollón Zeus oldalán az olymposi zene képviselőjeként áll szemben Typhónnal, éppen úgy, ahogy a filozófusnál az apollóni ἀπλο(ώτερο)ν a typhóni πολυπλοκ(ώτερ)ον ellentétpárjaként határozható meg. Hogy a ἀπλοῦν apollóni karakterét, amelyen sok múlik, félreérthetetlenül felismerjük, elég csak egy másik dialógushoz, a *Kratylos*hoz fordulnunk, amelyre Platón szintén utalni látszik:

κατὰ δὲ τὴν μαντικὴν καὶ τὸ ἀληθές τε καὶ τὸ ἀπλοῦν— ταῦτόν γάρ ἐστιν—ὥσπερ οὖν οἱ Θετταλοὶ καλοῦσιν αὐτόν [sc. Apollon], ὀρθότατ' ἂν καλοῖτο· “Ἀπλουν” γάρ φασι πάντες Θετταλοὶ τοῦτον τὸν θεόν. διὰ δὲ τὸ αἰεὶ βολῶν ἐγκρατὴς εἶναι τοξικῇ “Ἀειβάλλον” ἐστίν. κατὰ δὲ τὴν μουσικὴν δεῖ ὑπολαβεῖν [ὥσπερ τὸν ἀκόλουθόν τε καὶ τὴν ἄκοιτιν] ὅτι τὸ ἄλφα σημαίνει πολλαχού τὸ ὁμοῦ, καὶ ἐνταῦθα τὴν ὁμοῦ πόλῃσιν καὶ περὶ τὸν οὐρανόν, οὗς δὴ “πόλους” καλοῦσιν, καὶ [τὴν] περὶ τὴν ἐν τῇ ᾠδῇ ἁρμονίαν, ἣ δὴ συμφωνία καλεῖται, ὅτι ταῦτα πάντα, ὥς φασι οἱ κομψοὶ περὶ μουσικὴν καὶ ἀστρονομίαν, ἁρμονία τινὶ πολεῖ ἅμα πάντα. (Plat. *Krat.* 405 C–D)

²⁸ Az Új Zene híres-hírhedt πολυχорδία-jához, ahol a sokhúrúság technikai virtuozitást, a sokhangúság mimetikus képességeket jelent, vö. *Csapo*: i. m. (16. jegyz.) 220 sk., valamint *P. A. LeVen*: *The Many-Headed Muse. Tradition and Innovation in Late Classical Greek Lyric Poetry*. Cambridge 2014. 79–83, 101–105: könyv, amelynek címe jellemző módon éppen a Typhón kapcsán megismert metaforikát kamatoztatja. A dithyrambosművészet ezen arculatának másik állati emblémája a nyolclábú polip (oktopus) kythérai Philoxenos halálának egyik anekdotikus beszámolójában (vö. *LeVen*: i. m. 141–144). A πολυ- szóösszetételekhez mint az Új Zene jellegzetes jelzőihez vö. még *Csapo*: i. m. (16. jegyz.) 229, 237 (ellentétben a régi iskolát jellemző ἀπλότης-szal); *A. D'Angour*: *The New Music – so what's new?* In: *Rethinking Revolutions Through Ancient Greece*. Eds. *S. Goldhill – R. Osborne*. Cambridge 2006. 273 és *J. C. Franklin*: *Songbenders of Circular Choruses*. *Dithyramb and the 'Demise of Music'*. In: *Dithyramb in Context*. Eds. *B. Kowalzig – P. Wilson*. Oxford 2013. 215 sk. Vö. még *Steiner*: i. m. (19. jegyz.) 186 megjegyzéseit a πολυ- előtaghoz a νόμος πολυκέφαλος (Pind. *P.* 12) műfajmegjelölésben mint a melodikus sokféleség jegyéhez, melyet a kortárs gyakorlat mitikus viszonyokra történő visszavetítéseként értelmez.

²⁹ A szó pusztán aritmetikai jelentéséhez vö. pl. *Phdr.* 270D: ἀπλοῦν ἢ πολυειδές. A ἀπλότης etikai egyszerűséget, hamisítatlanságot jelent: *rep.* 547E: σοφοὺς ... ἀπλοὺς τε καὶ ἀτενεῖς szemben a kétes értékű kevertséggel (μεικτούς).

Itt tehát a ἀπλοῦν kifejezés (az igazság szinonimája) a jós Apollón nevének (nép-) etimológiai magyarázatát szolgáltatja.³⁰ Jösművészet és zene szorosan összefüggének a közös inspirációs forrás (μανία) révén (ez éppen a *Phaidros* egyik központi témája),³¹ úgyhogy a ἀπλοῦ(στέρο)ν zenei konnotációja nem szorul további indoklásra, mihelyt felismertük, hogy az alapfogalom Apollónnal hozható kapcsolatba. A *Kratylos*-részletben ugyanakkor a zenész Apollón szómagyarázata is megtalálható, és ezt a συμφωνία főnév írja körül. Tekintve, hogy a fogalom jelzői változata Pindaros első pythói ódájában is felbukkan (70: σύμφωνον ἐς ἡσυχίαν), s erre a szöveghelyre Platón a ἡμερώ(τερο)ν kifejezéssel már utalt a *Phaidros*-passzusban, feltételezhető, hogy a συμφωνία előfordulása a ἀπλοῦν közelében rejtett utalást szorgalmaz a már megalapozott pindarosi háttérre. Így tehát kettős allúzióval (*mirror reference*) lenne dolgunk egy másik dialógusra és Pindaros pythói ódájára, melyek egymást erősítenék és kiegészítenék.

A ἀπλοῦ(στέρο)ν Apollónt és zeneiséget egyaránt idéző metafora-értéke kiemeli a szót a prózai jelentéstartományból, két funkcióval is felruházva. Egyfelől azt sugallja, hogy az emberi természet, ha lerázza typhóni kötelékeit (πολυπλοκ[ώτερ]ον) és szélsőséges érzelmeit (ἐπιτεθυμμένον), apollóni magasságokba emelkedhet, ahol visszanyeri egyszerű, harmonikus, sőt isteni (θείας τινὸς ... μοίρας ... μετέχον) mivoltát, amilyen Apollón és a Múzsák súlytalan muzsikája Pindar első pythói ódájának prooimionjában. Másfelől azt is figyelembe kell venni, hogy Apollón zenéje Pindaros szavain keresztül szól, és a szóbeli előadáson a múzsaórust a mindenkor előadók képviselték. Apollón helytartója a Földön pedig maga Pindaros, ahogy Zeuszé Hierón. Ha Platón a ἀπλοῦ(στέρο)ν-t a pindarosi áthallással Apollónhoz kapcsolja, úgy magát a pindarosi költészetet is égbe emeli, míg a typhóni bonyolultságot jelölő πολυπλοκ(ώτερ)ον kora szélsőséges zenei irányzatait pellengérezi ki.³² A tiszteletre méltó dór kardal és a di-

³⁰ Ahhoz a nézethez, hogy Platón Sókratés dialógusbéli etimológiáit komolyan veszi, vö. *D. Sedley: The Etymologies in Plato's Cratylus*. JHS 118 (1998) 140–154. Ennek megfelelően Apollón nevének fiktív-költői ἔτυμον-ja is objektív igazságnak tekinthető, melyre Platón bármilyen más összefüggésben hivatkozhat. Az, hogy Apollón nevének etimológiájában a platóni filozófia alapvető vonásai tükröződnek, már *F. Montrasio: Le etimologie del nome di Apollo nel „Cratilo”*. Rivista di Storia della Filosofia 43 (1988) 227–259 tanulmányában megfogalmazódik, jóllehet elemzése máshova helyezi a hangsúlyokat (240–245). Hasonló etimológiai kapcsolatban áll az Ἀπολλων vocativus a ἀπλοῦς melléknévvel Plat. *rep.* 509C, ahol a mindennemű járulékos elemtől megtisztított istenfogalom kifejezésére szolgál. Vö. *I. Männlein-Robert: Umrisse des Göttlichen. Zur Typologie des idealen Gottes in Platons Politeia II*. In: *Platon und das Göttliche*. Eds. *D. Koch – I. Männlein-Robert – N. Weidtmann*. Tübingen 2010. 133 sk. Kallimachos is összefüggésbe hozza Apollónt az egyszerűséggel az istennek címzett himnusza epilogusában, ahol Apollón a költő új esztétikai programjának megfelelően ἁ-πολύς-ként lép fel, míg a hatalmas méret (*h.* 2. 108 sk.: πολλὰ / ... πολλόν) az Euphratésszel mint a művészetlenség jelképével társul. Vö. még Macrobius (*sat.* 1. 17. 7 Kaster), aki egy hibás platóni idézet után Chrysipposra hivatkozik (*fr.* 1095 SVF II 319 sk. Arnim: ὡς οὐχὶ τῶν πολλῶν καὶ φαύλων οὐσιῶν τοῦ πυρὸς ὄντα ... ἢ ὅτι μόνος ἐστὶ καὶ οὐχὶ πολλοί) és a latin *sol* főnevet (Apollón hypostasisa) a *solusszal* rokonítja.

³¹ *Phdr.* 244A–245A. Vö. még *Ion* 534A–E. Ez utóbbi helyen a θεία μοῖρα az inspiráció isteni irracionálisára vonatkozik. Ugyanezen fordulat (θείας ... μοίρα) a *Phaidros*-szövegben (230A) elsősorban az emberi lélek isteni eredetét jelenti, metaforikus síkon azonban annak apollóni-zenei karakterére is utalhat. Ez a kétértelműség része a passzus metapoétikai olvasatának.

³² Vö. *T. Phillips: Pindar's Voices: Music, Ethics and Reperformance*. JHS 137 (2017) 146–148 ahhoz a feltételezéshez, hogy a Kr. e. V. század közönsége egyfajta 'zenei etikát' kapcsolt össze a pindarosi kardalköl-

thyrambikus, ión beütésű Új Zene közti ellentét ugyanaz, mint ami a kívánt irodalmi művek ideális államba történő befogadásáról hozott döntést meghatározza.³³

Talán sikerült bizonyítanom, hogy ezen jelentésárnyalatok mögött Pindaros első pythói ódájával folytatott párbeszéd áll, mely az idézett *Phaidros*-hely gondolatszerkezetére és képiségére jelentős hatással volt, és további áthallások számára is alapot szolgáltatott. Ezen allúziók nem tolaakodóak, ellenkezőleg: igen finomszövéssűek, ám elég számosak ahhoz, hogy jelentősnek nevezzük őket, és a pindarosi óda hatását valószínűsítsük. Az elemzés kimutatta, hogy a platóni szövegrészlet szinte valamennyi kulcsfogalma sokkal mélyebb értelemmel bír, mint amit egy a pindarosi utalások felfejtésétől elzárkózó olvasat feltételezne. A szövegnek ezen perspektivikus kitágulása a tanulmány legfontosabb eredménye, melynek célja nem pusztán, hogy új Pindaros-utalást katalogizáljunk Platónnál, hanem hogy ezen utalás segítségével a filozófus szövegének árnyalatait jobban értsük.

SUMMARY

In this paper, I argue for a fully intended and carefully tailored allusion in Plato's *Phaedrus* to Pindar's *Pythian* 1 with the pivotal image of Typho. The analysis of verbal and conceptual links leads to a better appreciation of the nuances in the Platonic passage, including a hitherto utterly unexplored layer of the text, its musical metaphoricality. On this level, several main themes of Plato's thought, such as the problem of singleness vs. manyness, musical ethos, and criticism converge in an extraordinarily dense expression.

Keywords: Typho, Apollo, etymology, simple, manifold, musical metaphor, dithyramb, New Music

Adorjáni Zsolt
PPKE BTK Klasszika Filológia Tanszék
adorjanizs@gmail.com

A cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje és az esetlegesen végrehajtott módosítások feltüntetésre kerülnek. (SID_1)

---

tézzettel, vagyis tisztában volt azzal, hogy a zenei megvalósítás és az etikai tartalom szorosan összefüggenek. Phillips ezt a befogadói magatartást éppen platóni helyek alapján rekonstruálja, melyek arról tanúskodnak, hogy a zenei módosok és etikai karakterek nem választhatók el egymástól.

³³ Plat. *rep.* 607A és Prot. 326A–B (megfelelő zenei nevelés mint a szelíddé tétel eszköze [ἡμερότεροι]). A zenei újításban rejlő veszélyhez, mint ami a törvényeket (νόμοι) ingatja meg (játék a νόμος kettős jelentésével; vö. H. Koller: *Die Mimesis in der Antike. Nachahmung, Darstellung, Ausdruck.* Bern 1954. 173–177, valamint *Csapo*: i. m. [16. jegyz.] 239 sk.), vö. Plat. *rep.* 424B–C. Vö. még *West*: i. m. (16. jegyz.) 369 sk. és *Csapo*: i. m. (16. jegyz.) 235 sk. Régi és új konfliktusához vö. Aristoph. *nub.* 1355–1362 (Simónides térvész-tése) és Athen. *deipn.* 1. 4. 19 = *fr.* 398 PCG V 517 sk. (Eupolis a pindarosi költészet elnépszerűtlenedését fájlalja). Aristophanes kritikája az Új Zene túlkapásaival szemben Kinésias parodisztikus ábrázolásában mint széllal bélelt dithyrambos-költőében csúcsosodik ki (*av.* 1372–1409). A régi és új dinamikájához zenében és irodalomban vö. *Csapo*: i. m. 235–240 és A. *D'Angour*: *The Greeks and the New. Novelty in Ancient Greek Imagination and Experience.* Cambridge 2011. 184–206.